

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Снежана Христова Николова

**на дисертационен труд на тема „Ефект на музикалните стимули върху
лицевото изражение на емоциите при обучението на деца със синдром на
Даун (на 7-12 години)”**

**за придобиване на образователна и научна степен „доктор” по докторска
програма Специална педагогика, в област на висше образование**

1. Педагогически науки, професионално направление 1.2 Педагогика

Докторант: Параскеви Мораити

Научен ръководител: проф. д.н. Добринка Тодорина

Консултант: гл.ас. д-р Светослава Съева

1. Актуалност на проблема

Досега в България са правени научни изследвания и разработки, посветени на синдрома на Даун главно в областта на медицината и медицинската психология. Съществува една докторска дисертация, засягаща психолого-педагогическите и социални аспекти на този синдром. Към момента няма разработки и изследвания по отношение на ефекта, който оказва музикотерапията, в най-общ смисъл, върху децата с Даун синдром в процеса на тяхното обучение. Избраната от докторантката проблематика е интересна и актуална, с важна научно-теоретическа и практическа насоченост – да се провери дали влиянието на музиката може да се превърне в положителен стимул за децата със синдром на Даун и да се изследва доколко, чрез специалното образование по нетрадиционен начин, може ефективно да се повлияе върху когнитивното и личностното им развитие.

Като се има предвид същността на социално-педагогическия модел, който се определя като принципно нов подход, ново отношение към лицата с интелектуална недостатъчност и в основата на който се поставя личността на детето и неговите специални образователни потребности, докторантката си поставя за цел да се разкрие стимулиращото влияние на музиката. Тази идея е особено ценна в контекста на тезата, че децата със синдром на Даун, на които е дадена възможност да учат и да се обучават, чрез подходящи методи и средства, в условията на обогатяваща околна среда, могат да постигнат добри резултати и да функционират по възможно най-

добрия начин.

2. Познаване на проблематиката от докторанта

В *Първа глава* Параскеви Мораити представя теоретичните постановки за синдрома на Даун. В детайли са описани характеристиките на синдрома, характеристиките на децата с Даун синдром, както особеностите на лицевите им изражения.

В специален *параграф* са посочени спецификите на развитие в профила на тази категория деца. Описани са етапите на развитие и когнитивните характеристики на децата със синдрома на Даун (на базата на Михалопулу, 2011). В табличен вид са показани възрастовите етапи на развитие и когнитивните характеристики, съответно при раждане, на една, две, три, три-пет и пет-дванадесет години.

Профилът на развитие на децата със синдрома на Даун е разгледан в няколко категории: когнитивна, двигателни умения, език, обща интелигентност и възможност за учене, социални интерактивни умения, самопомощ. В този контекст трябва да се посочи, че когнитивните умения при децата със синдром на Даун са нарушени в различна степен и могат да варират.

Докторантът обръща внимание на факта, че обучението на децата с този синдром трябва да започне веднага след раждането, в семейната среда. Съществуват сравнителни проучвания, доказващи че такива деца имат много по-добри резултати в детската градина и началното училище, в сравнение с техните връстници, с които не е провеждано такова обучение в семейството. Открити са и редица казуси, свързани с обучението на децата с Даун синдром в училищна среда. Добросъвестно и в детайли са представени данни и анализ, в който личи авторовото мнение.

Във *втора глава* се представя влиянието на музикалните стимули върху образователните подходи при деца с Даун синдром. Тя се презентира в четири параграфа.

В *първия параграф* се внася теоретичен анализ на музиката като човешка функция. Представени са различни теории за произхода на музиката.

Втори параграф разглежда музиката като образователен инструмент. Благоприятният ефект на музиката е очевиден от първите дни на живота на детето. Докторантът обръща внимание на факта, че децата влизат в света на музиката чрез своето семейство, приятели и тяхната по-широка социална среда. Затова учителите по музика, наред със задачите, заложили в учебната програма по музика, трябва да зачитат предпочитанията на своите ученици. Параскеви Мораити стига до извода, че

музиката е един от най-креативните начини за комуникация. Чрез нея се подобрява контролът на движенията; координацията между ръцете и очите; подобрява се капацитетът за слухова дискриминация; увеличава се продължителността на вниманието.

Третият параграф се фокусира върху положителното въздействие на музиката върху децата с Даун синдром. Разгледани са ползите от музиката в общото образование и специалното образование при тази категория деца. Открити са предимствата, които има преподаването на умения с помощта на музиката. Представени са функционалните области на музикалното образование в специалното образование, които могат да имат централно ядро в музикалната терапия: музика – движение; музика – звук; музика – естетика и пр.

Четвъртият параграф разглежда някои теории по отношение на езиковото обучение и развитието на езика – Когнитивен подход, Генеалогично-биологичен подход, Социално взаимодействие, Информационен подход, Стратегии на паметта. Докторантът стига до заключението, че тези стратегии могат да се използват по време на обучението на децата с Даун синдром, за да се подобри развитието на речта и паметта им.

Библиографията съдържа общо 129 литературни източника (112 заглавия на латиница, 11 – на гръцки език, 3 – на български език и 3 интернет-позиции).

3. Характеристика на дисертационната разработка

Представеният дисертационен труд напълно отговаря на изискванията за докторска дисертация в съдържателно и количествено отношение.

Структурата е класическа. Дисертацията съдържа Увод, Три глави, Заключение, изводи и препоръки, Епилог, Библиография и Приложения. Използван е стандартен формат на страниците, всичко 182 страници текст от които 9 страници библиография и 65 страници с приложения, в които са представени Дневник – бланка, Бланка за наблюдение и Устно оценяване.

4. Методика и организация на изследване

Описанието и етапите на изследователската програма са представени в трета глава на дисертационната разработка. Те логично следват от направения анализ, изводи и обобщения в теоретичните (първа и втора) глави на разработката.

Представено е описание на експерименталното изследване – начинът на подбор на извадката, описание на педагогическия експеримент и обучителният материал по музика, използван в изследването.

Очертан е периметърът на експерименталната дейност – проучване на музикалните елементи, които представят пропорциите на музикалните звуци с чувствата и настроенятия, изследване на реакциите на децата с Даун синдром чрез лицевите изражения на емоциите, както и установяване на равнището на учебните им постижения, тяхното участие учебния процес и начините, по които се справят с поведенческите си проблеми, съпоставени с емоциите, създадени у тях при обучението им чрез музикални стимули.

Формулирана е хипотезата – за положителното влияние на музикалните стимули върху образователно-възпитателната ефективност на обучението и поведението на деца със синдром на Даун, при условие, че те съответстват на възрастовите и индивидуалните особености на тези деца и са с подходящо съдържание, темп и ритъм, за да предизвикват положителни емоции и настроение. Целите и задачите на изследването са обосновани и напълно кореспондират с поставената хипотеза.

Мораити е представила логически прецизно и в детайли методологията и методиката на изследването. Прави се опит да се синтезира същността на теоретичния и на практическия подход в цялост, като се има предвид положителното влияние на жестовите и израженията на лицето при използване на музика и песни, адаптирани към нуждите на урока.

Намерен е точният акцент – фокусиране не само върху контекста, но и върху протичането на учебния процес, по-специално върху начина на учене и избор на дейности, които имат по-голямо значение за децата, за да им се помогне да преминат на следващото ниво. Докторантката демонстрира наличие на интердисциплинарно приложение на новата реалност: От една страна как учителят чрез нови техники за преподаване и учене (чрез музикалното обучение, иновативната комуникация и творческите техники) може ефективно да допринесе за оптималното представяне на децата с Даун синдром в обучението чрез тяхното самоизразяване чрез музиката. От друга страна, как децата с този синдром са способни да интерпретират емоционалните настроения, формирани в обучението с използването на музикални стимули и чувства и как това се отразява на активността им в обучението, поведенческите им прояви и участието им по време на уроците.

Експерименталното проучване е представено в *четири етапа* – установяване лицевите изражения на децата по време на диференцирано обучение чрез използване на музикални стимули; наблюдение динамиката на лицевите изражения; анализ на

начина на обучение и анализ на получените резултати.

Същинското изследване се реализира в две насоки – наблюдение и записване на емоционалните изражения на децата (с цел да се оцени тяхното предпочитание по отношение на емоционалната им експресия, свързана с избрания иновативен материал) и анализиране на избрания метод и резултатите от него. За тази цел е обособена експериментална група от 25 деца с Даун синдром (на възраст 7 – 12 години), част от които посещават специални начални училища и други, които получават помощ в Център.

Статистическата обработка на получените резултати е извършена със Статистически пакет SPSS, програмни кодове в Syntax Files на SPSS; коефициент КАПА; тест на Ман-Уитни; тест на Кръскал-Уолис и Хи квадрат (Chi-Square). Докторантката успява да получи достоверни доказателства за издигнатата хипотеза. Анализът на резултатите от изследването е представен на количествено ниво, в 94 таблици, графики и фигури, отразяващи статистически достоверните данни и е компетентно интерпретиран.

Изводите от анализа на хипотезата са логически обосновани.

5. Приноси на дисертационния труд

Приносите могат да се обособят в две групи:

✓ Принос с *теоретичен характер* – усъвършенстване на теорията за използването на музикотерапията в обучението на деца със синдром на Даун чрез разработване на подходящи авторски песни и предложение на методика с доказана образователно-възпитателна ефективност за влиянието на музикалните стимули върху обучението и поведението на деца със синдром на Даун.

✓ Приноси с *практико-приложен характер* – въвеждане на подходящи музикални стимули в обучението на деца със синдром на Даун като алтернативна форма на конвенционалното обучение, които може да послужат като стандарт за практическо приложение от учители, които използват музикалната терапия в своята педагогическа практика. Показана е необходимостта от разчупване стереотипите в учебно-възпитателния процес, посредством прилагане на повече и разнообразни стимули, средства, подходи и методи за подпомагане процеса на обучение на децата с Даун синдром. Това е сериозно достойнство на дисертационната разработка.

6. Публикации по темата на дисертационния труд

В периода 2015 – 2017 г. Параскеви Мораити има 5 самостоятелни публикации по темата на дисертационния труд, поместени в годишници и сборници от

конференции и докторантски семинари. Една от тях е публикувана във FINE Journal и една е отпечатана в сборник от II-а Мултитематична конференция за психиатрия и обучение и III-а Конференция по психосъдебна медицина на северна Гърция. В публикациите са представени обучителните трудности на децата с Даун синдром и ефектът на музикалните стимули върху изражението на лицето им.

7. Оценка на автореферата

Авторефератът дава ясна представа за дисертационния труд. Той отразява точно съществените моменти и основните резултати, описани в дисертацията.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд представя значимо и актуално изследване, което отговаря на всички изисквания за подобен род научни разработки. Докторантът владее методологията на научните изследвания и може сам да извършва и ръководи такива. Считам, че целта и поставените задачи на изследването са напълно постигнати.

Препоръчвам на Параскеви Мораити да популяризира активно резултатите от изследователската си работа сред професионалистите и научната общност, както в България, така и в Гърция.

Оценката ми за дисертационния труд, автореферата и научните публикации е положителна. В този контекст, предлагам на Уважаемото Научно жури да присъди **образователната и научна степен „доктор”** на ЮЗУ „Неофит Рилски” по докторска програма Специална педагогика, в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика на **Параскеви Мораити**.

09.09.2018 г.

гр. Шумен

проф. д-р Снежана Николова